

יִקְחֵנָּה מֵעַט-מִים
וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵיץ:
לָחֶם וְסֻעָדוֹ לְבַכְּם
עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-
וּ בְּכֵן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר
ר אֲבָרְהָם הָאֱלֹהִים

עבדך: יסבון פֶּעַן זְעִיר מִיָּא
וְאֶסְחוּ רִגְלֵיכֹן וְאֶסְתַּמְּכוּ
תַּחַת אֵילָנָא: הַוְאֶסְב פֶּתָא
דְּלַחְמָא וְסֻעָדוֹ לְבַכְּוֹן בְּתֵר פֶּן
תַּעֲבְרוּ אַרְי עַל פֶּן עֲבַרְתוּן עַל
עֲבָדְכוֹן וְאֶמְרוּ פֶּן תַּעֲבִיד כְּמָא
דִּי מְלֻלְתָא: וְאִוְחֵי אֲבָרְהָם
לְמִשְׁכְּנָא לְוֹת שְׂרָה וְאֶמְר אֹחָא

תולדות ובית אהרן והוספות
[ד] כ"מ פו: יושלמי כמותם פ"ג ג. כלל רמזי
פ"ג, מוספתא סוטה פ"ד א, מילתא בשלח פמימא,
ו"ר פ"ד ב, דלחיה רבה שס, אליהו רבה פ"ב, וזר מ"א קנ: קו. [ה] מריס לו: כ"מ פו, אטת דרבי נתן
כ"ר פמ"ח יא, שמ"ר פכ"ה ה, נמ"ר פ"כ יו, קה"ר פ"א, שו"ט פק"ד, אליהו רבה יב, דלחיה רבה שס, וזר
פ"ג, מוספתא סוטה פ"ד, כ"ר פמ"ה ה פמ"ח יב, שמ"ר שס, דבר"ר פ"ו יא, תנחומא יטן בשלח, פסיקתא רמזי
פ"ו, אליהו רבה שס, וזר מ"א ק: קא:

רש"י

מים

(ד) יקח נא. על ידי קליפת. והקדוש צרוך הוא קלס
לנניו ועל ידי קליפת פ. שנאמר (נמדבר כ יא) וירס
משה את ידו ויין את הסלע צ (כ"מ פו): ורחצו
רגליכם. כספור שהם ערציים שמשתחוים לאלה
רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לצינו, אצל
לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחימה שנאמר (להלן יט
ז) ולינו ורחמנו רגליכם ק (כ"מ פו): תחת העץ.
מחת האילן ר (שמו"ר ג ו): (ה) ופעדו לבכם.
צמורה צנצאים וצמחים מנינו דפתא סעדמא דלנא,
צמורה ופעדו לבכם, צנצאים קעד לנא פת לחם (שופטים
יע ה), צמחים וקלס לנא לנא קעד (תהלים קד טו).
אמר רבי חמא לנצנא אין כתיב כאן אלא לנצנא, מגיד
שאין יצר הרע שולט בצמחים ש. צראשית רבה (נח
יא): אחר תעברו. אחר כן תלכו ת: כי על
בן עברתם. כי הדבר הזה אני מנקה מכם, מאחר
שעברתם עלי א, לכבודי: כי על כן צאו צלל
קורתי (להלן יט ט) כי על כן ראיתי פניך (להלן ג י) כי
על כן לא נתמיה (להלן נח טו) כי על כן ידעת חנותו
(נמדבר י לא):

ז שפירוש ע"י שליח, דזה הוא
אקחה, אלא ההודעה הוא על
הלחם שלקח הוא בעצמו שנאמר
"כ בעצמו והמטיר להם המן.
פסוק נאמר בפרשת חקת והוא
סוק מפרשת בשלח (שמות יו ו)
בארה של מרים כדמסיים שם
(מח). הביא פסוק עלי באר ענו
ברכה. ועוד קשה למה הביא
שוטו של מקרא. (נחלת יעקב):
כאן מבלוט, דהכא אמר רחיצה
רחיצה, אלא ודאי משום עבודה
נקט והא דאמר לוט ולינו ורחצו
קב עיי"ש: ר לא בקעת עין
הוא עין תלוש, דאי"כ אין ישענו
והרגם מחרגם כאן תחת אילנא
ש שייך לומר לבכם לפי שאין
לח ע"א, והטעם מפני הגולנים
אבל המלאכים אין להם הגולנים
כס. (נחלת יעקב): ואל"ת והלא
וסעדו לבכם ולא אמר לבכם
שאברהם היה מכוין לדבר לשון
חשובים כמו מלאכים שאין להם
דברי דוד: ומה שהביא רש"י
חמא, עיין בדברי דוד באריכות:
שתלכו תאכלו, לכן מפרש אחר
פירושו ותלכו: א ר"ש דמשמע
ר מה דכתיב לעיל אם נא וגו'
פי בקשתו, לכן פירש כי הדבר
כמו על אשר:

מוסף רש"י

רת. "ויאמרו לא". לצמחה אמרו כן תעשה, מכאן שמרצין לקטן ואין מרצין
לגדול (להלן יט ט):

בינת המקראות

וקר ויקם ויצאת ויאמר אבי
ו לחם ואחר תלכו: מלעיל
ולגש מארץ יהודה והלכה לבית
ריח אריה שלשת ימים. וייו
ישמח לבב אנוש להציה פנים משמן ולחם לבב אנוש
יסעד: להציה. מצמיח השמן להאיר פני האדם על ידי שריכה
לאכול ממנו ולמשוח בו: ולחם. מצמיח הלחם להסעיד לב האדם
מחולשתו:

ד וְהָדָר אָמַר אֲבָרְהָם לְהַלִּין גּוֹבְרֵיָא יִתְסַב כְּדוֹן זְעִיר מִיָּא וְשִׁזְיָגוֹ רִגְלֵיכֹן וְאֶסְתַּמְּכוּ תַּחַת
אֵילָנָא: הַוְאֶסְב סֻעָדוֹ דְּלַחֶם וְסֻעָדוֹ לְבַכְּוֹן וְאִוְדוֹ לְשׁוֹם מִיָּמְרָא דִּי וְכַתְר כְּדִין תַּעֲבִירוּן
אֲרוֹם בְּגִין כְּדִין בְּאִישׁוֹן שִׁירוּתָא וְאִזְמַנְתוּן וְעַבְרְתוּן עַל עֲבָדְכוֹן כְּדִיל לְמַסְעוֹד וְאֶמְרוּ יְאוּת
מְלֻלְתָא עֲבִיד כְּפִתְגָמָךְ: וְאִוְחֵי אֲבָרְהָם לְמִשְׁכְּנָא לְוֹת שְׂרָה וְאֶמְר אֹחָא תַּלַּת סְאִין סְמִידָא
דְּסוּלְתָא פְתוּכֵי וְעֲבִידֵי גְרִיצָן:

פירוש יונתן ו ואודו. פירוש ברכת המזון: ז באישון שירותא. פירוש בזמן הסעודה, וכן תרגם יונתן על וכמו השתר עלה
(להלן יט ט) כאישון מסיק קריצותא:

בעל הטורים

ד יקח. ג' במסורת. יוקח נא מעט מים. ברזל מעפר יוקח
(איוב כח ב). גם שבי גבור יוקח (ישעיה מט כח). פירוש גם שבי
צדיק גבור יוקח, בזכות יוקח נא מעט מים. ברזל מעפר יוקח,
פירוש ברזל חרב של פורענות יוקח מישראל שנמשלו לעפר
(כמד"ר ב יב), בזכות אברהם: יקח נא מעט מים.
בגימטריא מכאן זכו לבאר (כ"מ פו): ורחצו רגליכם.
ב' במסורת. הכא. ואידך באהי פרשתא (להלן יט ט) גבי לוט.
מהכא ילפינן שחשש לע"ז, מדלוט הקדים לינה לרחיצה

ספורנו

ה כן תעשה. ולא תאחר אותנו יותר מזה, ולכך רץ ואמר מהרי:

רשב"ם

ה כי על כן עברתם על עבדכם. וכן כי על כן צאו צלל
קורתי (ט), כי על אשר צאו. דרך המקרא לחסר "אשר" צנוז
מקומות:

רמב"ן

(ה) וטעם כי על כן עברתם. כי אחרי שדרככם
עלי, איננו נכון שלא תנחו מעט אצלי:
כן תעשה כאשר דברת. דרך מוסר שבפת לחם די,

אור החיים

ד יקח נא מעט וגו'. אולי שלא רצה לשנות כמנהג
הלקוח צלורמים, שהיו מקדימין לרחוץ רגליהם
לחששת עבודה זרה כלומרס ו"ל (כ"מ פו). וואמרו מעט,
זה מנהגו לומר לאורחים להראות כי אין טורח הרבה
עליהם שלא לציטט:

עוד ירמוז ענין הנוגע למלאכים שיקחו מעט מים שהיא
המורה, ולהיות כי המורה יש צה צמינת הפשט
וצמינת הפנימיות, והנה המלאכים שצאו דמות אנשים הוא
גוף שצרא להם ה' רוחני מהגלגלת האויריים ז, וצערך
עלמות המלאך יחשב גוף ויחמס אליו צמינת רגל כידוע
הטעם לידעי מן, ורמוז להם שיקחו מעט מים מפשטי
המורה ויטהרו צו רגליהם שהוא צמינת גוף הניכר עליהם.
ישענו מחת העץ שהיא המורה שנקראת עץ חיים (ויק"ר לה
ו) ולזה אמר העץ צה"ל הידיעה. גם אמר להם שיקחו

שיקוטי הערות על אור החיים

ו הלקוח, פירוש הנהוג: ז והוא כוה"ק בראשית (נח). ובשעתא דנחתי איגילמו באוירא דעלמא, ואיתחזון כבני נשא וכו'. (סגולת
משה):

כ"י יקר

שלשוו כחם היום נדרש על הגיהנם כמו שנאמר (מלאכי
עבודה זרה לביתו. וזה רחוק מן הדעת וכי מפני שוטים

מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק כג

2

שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות:

עשה תורתך קבע שלא תהא מקיל לעצמך ומחמיר לאחרים. או תהא מקיל לאחרים ומחמיר לעצמך. [אלא כשם שאתה מקיל לעצמך כך תהא מקיל לאחרים. וכשם שאתה מחמיר לעצמך] כך תהא מחמיר לאחרים שנאמר כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות ואחר כך וללמד לישראל חוק ומשפט (עזרא ז' י'):

אמור מעט ועשה הרבה הצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה שכן מצינו באברהם אבינו עליו השלום כשבאו המלאכים אצלו מהו אומר יוקח נא מעט מים [וגו'] ואקחה פת לחם וגו' (בראשית י"ח ד' ה') מלמד שאפה להם תשעה סאין [וגו'] ומנין שאפה להם תשעה סאין שנאמר שלש סאים קמח סולת (שם ו'). הרי ג'. לושי ועשי עוגות (שם) הרי שש. מלמד שעשה להם שלש אחרות מיני דובשנין. ומנין ששחט להם שלש בהמות שנאמר ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר (שם ז'). בן שלש. רך בן שתים. וטוב בן שנתו. ויתן אל הנער (שם) זה ישמעאל שהיו מחנכין אותו למצות: הרשעים אומרים הרבה ועושין מעט שכן את מוצא בבלק שאמר לבלעם אל נא תמנע מהלוך אלי כי כבוד אכבדך מאד (במדבר כ"ב י"ז) ואומר ויזבח בלק בקר וצאן (שם מ'). מה זבח לשמו (הסנוכה) [הסכופה] שבבקר (והסנוכה) [והסכופה] שבצאן. וישלח לבלעם ולשרים אשר אתו (שם שם) מה (שלא) [שילח] לשמו. ירך של בקר ולא כל הבקר. ירך מן הצאן [ולא] כל הצאן. ובאחרונה חוזר וקללו שנאמר ועתה ברח לך אל מקומך (שם כ"ד י"א):

והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות משל אם יתן אדם לחבירו ממון הרבה ואין פניו פשוטים לו כאלו לא נתן לו כלום. ואם לא יתן אדם לחבירו כלום ופניו פשוטים לו כאלו נתן לו ממון הרבה. לכך נאמר והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות:

עבדי פרעה וקני ביתו שנה ויעלו אתו כל עבדי פרעה ויקני ביתו (ויקרא טו). ועם יוסף עלו הארון והשכינה והכהנים והלוים וכל ישראל ושבעה ענני כבוד ולא עוד אלא שהיה מהלך ארונו של יוסף עם ארון חי העולמים והיו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו והם אומרים להם זה ארונו של מת וזה ארונו של חי העולמים ואומרים להם מה שכתוב במונח בארון זה. במונח בארון זה כתיב אנכי ה' אלהיך (שמות כב) וביוסף כתיב התחת אלהים אני (בראשית נ ט), במונח בארון זה כתיב לא יהיה לך אלהים אחרים וביוסף כתיב את האלהים אני ירא (שם/בראשית/ מב יח) כתיב לא תשא וביוסף כתיב חי פרעה (שם/בראשית/ מב טו), כתיב זכור את יום השבת וביוסף כתיב וטבוח טבח והכן (שם/בראשית/ מב טז) ואין הכן אלא שבת שני' והיה ביום השישי והכינו (שמות טז ה) כתיב כבוד את אביך וביוסף כתיב ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם לך ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני (בראשית לז יג) כתיב לא תרצח לא רצח לפוטיפר, כתיב לא תנאף לא נאף לאשת פוטיפר, כתיב לא תגנוב לא גנב שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף וגו' (בראשית מז יד), כתיב לא תענה ברעך והרי דברים קל וחומר ומה דבר של אמת לא ענה של שקר על אחת כמה וכמה. כתיב לא תחמוד שלא חמד אשת פוטיפר, כתיב לא תשנא (ויקרא יט יז) וביוסף אומר וינחם אותם וידבר על לבם (בראשית נ כא), כתיב לא תקום ולא תטור (ויקרא יט יח) וכתיב ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה (בראשית נ ב), כתוב וחי אחיך עמך (ויקרא כה לו) ויכלכל יוסף את אביו (בראשית מז יב): כי השבע השביע השביעם שישביעו לבניהם. רבי נתן אומר מפני מה השביע את אחיו ולא השביע את בניו אמר אם אני משביע את בני אין המצרים מניחים אותם ואם אומרים אבינו העלה את אביו מיד הם אומרים להם אביכם מלך היה לפיכך השביע את אחיו ולא השביע את בניו. אמר להם יוסף אבי ירד כאן לרצונו ואני העלתיו אני ירדתי על כרחי משביע אני עליכם ממקום שגנבתוני לשם תחזירוני וכן עשו לו שני' ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה (יהושע כד לב): פקוד יפקוד אלהים אתכם. פקד אתכם במצרים יפקוד אתכם בים סוף, פקד אתכם על הים יפקוד אתכם במדבר, פקד אתכם במדבר יפקוד אתכם על נחלי ארנון, פקד אתכם בעולם הזה יפקוד אתכם בעולם הבא: והעליתם את עצמותי מזה, שומע אני מיד ת"ל אתכם כשתהיו עולים ומנין שאף עצמות השבטים העלו עמם שני' מזה אתכם.

ויסעו מסוכת ויחנו באתם מה איתם מקום אף סוכות מקום ר' עקיבא אומר אין סוכות אלא ענני כבוד שנא' וברא ה' על מכן הר ציון (ישעיה ד ה) וכתיב כי על כל כבוד חופה אין לי אלא לשעבר לעתיד לבא מנין ת"ל וסוכה תהיה לצל יומם ואומר ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם (שם/ישעיה/ לה י).

וה' הולך לפניהם יומם, נמצאת אומר שבעה עננים הם והשם הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ועננך עומד עליהם ובעמוד ענן (במדבר יד יד) ובהאריך הענן (שם/במדבר ט ט) ובהעלות הענן ואם לא יעלה הענן כי ענן ה' על המשכן (שמות מ לו - לח) הא שבעה עננים ארכבה מארבע רוחותיהם אחד למעלה ואחד למטה אחד שהיה מהלך לפניהם כל הנמוך מגביהו וכל הגבוה משפילו שני' כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה (ישעיה מ ד) והיה מכה נחשים ועקרבים מכבד ומרביץ לפניהם. ר' יהודה אומר שלשה עשר עננים היו שנים שנים לכל רוח ורוח שנים מלמעלה ושנים מלמטה ואחד שהיה מהלך לפניהם. ר' יאשיה אומר ארבעה אחד לפניהם ואחד לאחריהם אחד למעלה ואחד למטה. רבי אומר שנים: וה' הולך לפניהם יומם, ללמדך שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו. אברהם לווה מלאכי השרת שני' ואברהם הולך עמם לשלחם (בראשית יח טז) והמקום לווה את בניו במדבר ארבעים שנה שני' וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן (באברהם כתיב יוקח נא מעט מים והב"ה העלה לבניו את הבאר במדבר שני' אז ישיר ישראל את השירה זאת עלי באר ענו לה (במדבר כא יז). באברהם כתיב ואל הבקר רץ אברהם והקב"ה הגיו שליו לבניו שני' ורוח נסע מאת ה' ויגזו שלים מן הים השמים (שמות טז ד). באברהם הוא אומר ואל הבקר רץ אברהם והקב"ה הגיו שליו לבניו שני' ורוח נסע מאת ה' ויגזו שלים מן הים (במדבר יא לא). באברהם הוא אומר והשענו תחת העץ והקב"ה פרש לבניו שבעה ענני כבוד שני' פרש ענן למסך ואש להאיר לילה (תהלים קה לט). באברהם כתיב והוא עומד עליהם והקב"ה הגין על בתי בניו במצרים שלא יגנפו שני' ופסח ה' על הפתח (שמות יב כג): וה' הולך לפניהם יומם איפשר לומר כן והלא כבר נאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' (ירמ' כג כד) וכתיב וקרא זה אל זה ואמר ק' ק' מלא כל הארץ כבודו (ישעיה נג ו) ואומר הנה כבוד ה' אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו (יחזקאל מג ב) ומה ת"ל וה' הולך לפניהם יומם אמר רבי אנטונינוס המלך פעמים שהיה דן על הבימה ומחשיך והיו בניו מחשיכין אצלו אחר שנפטר מן הבימה הוא היה נוטל את הפנס ומאיר לבניו והיו גדולי מלכות קריבין אצלו ואומרים לו אנו נוטלין את הפנס ונאיר לבניך והוא אומר להם לאו לא מפני שאין לי מי שיטול את הפנס ויאיר לבני אלא הרי אני מודיע לכם חבתם של בני שתהיו נוהגים עמהם בכבוד וכך הודיע הקב"ה חבתם של ישראל לאומות העולם שיהיו נוהגים עמהם בכבוד ולא דיין שאינם נוהגין עמהם בכבוד אלא שממיתים אותם מיתות חמורות מיתות משונות זו מזו ולענין כן הוא אומר וקבצתי את כל הגוים והורדתים אל עמק יהושפט (יואל ד ג) יכול על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ת"ל על עמי ונחלתי ישראל ואומר מצרים לשמה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם. באותה שעה ויהודה לעולם תשב וירושלם לדור ודור ואומר ונקתי דמם לא נקתי וה' שוכן בציון אימתי וה' שוכן בציון ונקתי דמם לא נקתי (שם יט - כא): לא ימיש עמוד הענן, מגיד הכתוב שעדיין עמוד הענן קיים היה עמוד האש צומח. ד"א לא ימיש בא הכתוב ללמדך דרך ארץ מן התורה על ערבי שבתות עד שעמוד הענן קיים יהיה עמוד האש צומח.

אברבנאל בראשית פרשת וירא פרק יח

פרשת וירא

4

(א) וירא אליו ה' וגו' עד ויסע משם אברהם ארצה הנגב. ובספור הזה ראיתי כפי פשוטי הכתובים שאלות: השאלה הא' מה טעם המראה הזאת שנראה האלהים לאברהם כי הנה לא מצינו בה לא דבור ולא מצוה כלל וחז"ל אמרו שבא לבקר את החולה אבל לדעתם יקשה הפסק הפרשה כי היה ראוי שיכתב זה למעלה בספור מעשה המילה. והרמב"ן כתב ואל תחוש להפסק הפרשה כי הענין מחובר אבל למה לא נחוש והנה עזרא הבין והשכיל באמתת הפסוק בעשותו ההפסק. ויקשה עוד איך לא ביאר הכתוב שבאה המראה הזאת לבקרו ולכבדו והוא עקר הדבר כל:

השאלה הב' מה טעם אמרו באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום כי מה צורך לדעת באיזו מדינה או עיר או ישוב היה כשבאתו הנבואה ואם היה פתח האהל או בתוכו או בשדה ואם היה יושב או עומד או שוכב ואם היה כחום היום או באיזו שעה אחרת מהיום כי כל זה היה בלתי הכרחי לענין הנבואה. והרמב"ן כתב שהודיע הכתוב שהיה באלוני ממרא כדי שנדע המקום שבו נמול. ואינו נכון כי גם זה ר"ל לדעת באיזו מקום נמול לא היה צריך הכתוב להודיעו כ"ש שלא יתחייב מהיות המראה באלני ממרא שנמול שם והיה ראוי שלמעלה בספור פעל המצוה יזכור באיזה מקום עשה:

השאלה הג' באמרו וישא עיניו וירא וגו' ויקשה הפסוק הזה אם מאמרו שתי פעמים וירא וירא ואם ממ"ש נצבים עליו וירץ לקראתם כי נצבים עליו מורה שהיו נחים ושקטים ואמרו וירץ לקראתם מורה שהיו הולכים לדרכם. וכבר התעוררו לזה בבבא מציעא וכמו שהביאו רש"י:

השאלה הד' באמרו אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך וגו' כי אם הוא לשון חול למה זה בתחלת הדברים זכרם בלשון רבים נצבים עליו וירץ לקראתם וכן ארז"ל ורחצו רגליהם וסעדו לבכם והשענו ובמאמר הזה בלבד דבר בלשון יחיד אל נא תעבור ומה שארז"ל לגדול שבהם אמר יקשה כי מי הגיד לו שזה הגדול ולמה שאר הדבורים לא אמרם גם כן בלשון יחיד לגדול שבהם או לכל אחד מהם כדברי הרמב"ן. ואם הוא דבר קדש כנגד הגבוה שימתין לו יקשה המאמר כי אם בא לבקרו למה זה ימתין עוד וכבר נתבאר:

השאלה הה' באמרו כי על כן עברתם על עבדכם כי למה אמר להם כי על כן עברו עליו לאכול וכדי בזיון וקצף. והמפרשי' פרשו כי על כן מאחר שעברתם ואינו נכון כי לשון כי על ימשמש תמיד בנתינת הסבה כמו על כן לא יאכלו בני ישראל על כן באה אלינו הצרה הזאת. על כן תפוג תורה. וגם אותם שהביאו רש"י זה פירושם באמת:

השאלה הו' באמרו יוקח נא מעט מים כי הנה מלת נא לשון בקשה לא יפול בזה. גם אמרו מעט מים הוא זר כי כיון שלא אמ' מעט בלחם לא היה ראוי לומר במים. גם והשענו יראה שאין ענין לו כי למה זה ישענו תחת העץ ולא יכנסו באהל או בבית: השאלה הז' מה ראה אברהם לחרוד את כל החרדה הזאת על שלשה אנשים עוברי דרכים אם בעבדו אותם בעצמו כמו שאמר ואקחה פת לחם. ואל הבקר רץ אברהם והוא עומד עליהם כאלו לא היו בביתו משרתים עושי רצונו והוצרך לעשותו הוא בעצמו והלא בביתו שליח איש שולף חרב מלבד הנשים והטף והנערים ולמה ישמש הוא בעצמו בהיותו זקן וחולה נמול לעוברים ולשבים. ואם מגודל ההוצאה ההיא שלש סאים קמח סולת וכן בקר רך וטוב לשלשה אנשים וכ"ש אלו היו שלשה בני בקר להאכילם שלש לשונות בחרדל כדבריהם ז"ל ואם כה יעשה לעוברים ושבים פזור וסכלות יחשב לו ולא מעלת הנדיבות ואין ספק כי לא חפץ ה' באלה: השאלה הח' בבשורת המלאך על לידת שרה והיא שכבר הודיע הקב"ה לאברהם זה ושתלד למועד הזה בשנה האחרת ומה צורך עתה בבשורה הזאת שנית. וא"ת שהיתה זאת הבשורה לשרה הנה המלאך לאברהם אמרה כי עם היות ששאל איה שרה אשתך אליו חזר הדברים באמרו שוב אשוב אליך ולא אמר אליה ואין ספק שאברהם הגיד לשרה הנבואה שנאמר לו על זה כשצוה על המילה. ואין לקבל דברי הרמב"ן שכתב שלטרדת המלה לא אמרו אליה כי הנה לצורך שני שמה משרי לשרה היה הכרח שיגיד אליה סבתו ולידתה כ"ש בהיותה בשורה טובה:

השאלה הט' למה הוכיח השם את שרה על אשר צחקה ולא הוכיח אברהם כשצחק והתבדל שהבדיל הרמב"ן בין שחוק לשחוק הוא שחוק והבל כי באמת שניהם אחד והדברים שדברו שניהם אחדים הם. ועוד למה הוכיח על זה לאברהם על ענין אשתו ולא הוכיח לשרה עצמה עליו ואיך כחשה שרה לאמר לא צחקתי האם לא ידעה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין:

השאלה הי' באמרו המכסה אני מאברהם והיא כי הנה לנח הודיע הקב"ה ענין המבול ולא נמלך בפמליא שלו עליו עשה טענות על שראוי להודיעו אותו כאשר עשה בזה על אברהם ומה ענין כי ידעתי אשר הוקשה על כל המפרשים לישבו:

השאלה הי"א בדברי השם צעקת סדום ועמורה כי רבה ארדה נא ואראה כי הנה יראה סתירה בדבור לפי שאמרו צעקת סדום ועמור' כי רבה יראה שידע באמת שנתמלא סאתם ואמרו ארדה נא ואראה מורה שהדבר בספק אם עשו אם לא. ואיך היה הדבר מסופק לפניו ית' ויצטרך לחקירה ודרישה והנה כל דבר לא יכחד מן המלך ידע מה בחשוכה ונהורא עמיה שרא:

השאלה הי"ב באמרו ארדה נא ואראה כי מהו ענין הירידה והראיה הזאת המיוחסת אליו ית' ולמה בענין המבול לא נאמר כזה. אלא וירא ה' כי רבה רעת האדם גם שאין בכתוב הזה גזרה כי אם גזרתו הוא מלת כלה היה ראוי שיאמר כלה אעשה לא כלה בלבד גם אמרו

לחם מספיק לכמה אנשים כי הנה עם היותה זקנה רצה הצדיק שהיא בידיה תעשה זה אם מפני כבוד האוכלים וגדולתם ואם כדי שהלחם יהיה יותר טהור ונקי ונעשה במהירות ולכן צוה אותה שתעשה עוגות מצות כי לא חמץ וכן עשה לוט ג'כ מפני המהירות ואתה תדע כי השלש סאים הוא איפה אחת והתרגום יוכיח שתרגם עשירית האיפה חד מן עשרה בתלת סאין כי היה מנהגם בענין הקמח לקרא האיפה שלש סאים ואין ספק שהיה קמח רב לשלשה אנשים אבל צוה הצדיק כן כדי להוציא ממנו הסולת שהוא המובחר והנקי מהקמח כדי שיהיה מאכלם יותר נכבד וערב וכן השתדל לרוץ בעצמו אל הבקר ולקחת משם בידיו בן בקר רך וטוב לא שיחשוב שיאכלו אותו כלו אלא מפני כבודם שביבאו לפניהם תבשילים הרבה צלי אש ובשל מבושל יאכלו מה שיאכלו כי כן ראוי לפני מלכים ואנשים גדולים כמות מהמוזן יותר רב ממה שיאכלו ואינו רחוק אצלי שלקח ג' בני בקר כדי להאכילם ג' לשונות בחרדל כדבריהם וזה להיותו מאכל משובח וכדי שלא להטיל קנאה בסעודה יושם לשון אחד לפני כל אחד מהם כי לא היה יודע אברהם ערכם וגדולתם ועם החריצות הגדול הזה במעט מהזמן הביא לפניהם המאכל ונתן קודם החמאה והחלב לפי שהדברים המורכבים ראוי שיאכל אדם בתחלה להנהיגת הבריאות ואח"כ נתן לפניהם הבשר והנער היה משרת ומביא המטעמים ומסלק הקערות מעל השלחן ואברהם היה עומד תחת העץ. בעת שהיו אוכלים כמו שעושים השרים על רגליהם בזמן שהמלך אוכל על שולחנו ולפי שהם קבלו את כל הכבוד הזה והניחו את אברהם שיעבוד לפניהם והיו מדברים אליו כדבר האדון אל עבדו היה גם זה מההער' על אברהם על מעלתם וקדושתם הנה התבאר מזה שחרד אברהם את כל החרדה הזאת לאנשים האלה מפני שהרגיש בהם שהיו אנשים גדולים שלוחי האל משרתיו עושי רצונו והותרה בזה השאלה הז' (ט) ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגומר עד ויקומו משם האנשים. ספר הכתוב ששאלו המלאכים לאברהם איה שרה אשתך כי לפי שלא יצאה שם לעמוד על סעודתם הראו עצמם כמסתפקים שמה היה לה צער או חולי שיוכלו הם לתקנו ואברהם השיבם הנה באהל ר"ל הנה היא מסתתרת באהלה כי אין לה בן לצאת ולבא עמה כדרך הגבירות היוצאות מבתיהם לחוץ ועל זה השיב הגדול שבהם שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך ר"ל אחרי שלא רצית שאראה ואבשר את שרה אשתך הגני נותן בשורתה אליך במקומה והיא ששוב אשוב אליך כעת חיה ר"ל כעת שתהיה יולדת כי מלת חיה תאמר על היולדת וכמו שאמרו המילדות את פרעה (שמות א' י"ט) כי לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה בטרם תבא אליהם המילדת וילדו כלומר שהיו בטבעיהן יולדות בנקלה עד שמפני זה קראו חז"ל חיה אמרו במסכת יומא פרק יום הכפורים (דף ע"ג) והחיה תנעול את הסנדל. אמנם הר"ן כתב שבעבור שאז היו אברהם וכל בני ביתו חולים מהמילה אמר כעת חיה ר"ל שאז יהיו כלם חיים ובריאם ואינו נכון כי גם אלישע אמר לשונמית כעת חיה ולא היו לה חולים בביתה. והנה לא מצאנו בכתוב שישוב המלאך לאברהם כמו שיעדו. אולי נכלל בזה פקד את שרה כאשר כתבו המפרשים כי אז שב חסדו ואמתו ונתן לה כח ללידה. ובב"ר דרשו הפסוק על הסעודה שעשה אברהם בלדת יצחק שאז שבו המלאכים כדמות אנשים ונזדמנו בסעודת אברהם עם היות שלא נזכר בפסוק דבר לא מאותה סעודה ולא מתשובת המלאך בה ועל זה דרשו כן תעשה כאשר דברת כעשר עתה והביאם לדרוש כן ממ"ש כן תעשה ולא אמר כן עשה שכך דרשו בפסיקתא חג הסכות תעשה אם עשית כן עכשיו יהי רצון שתעשה כן לשנה האחרת וכמו שכתב הר"ן. וזכר הכתוב ושרה שומעת דברי המלאך כי היא היתה אל פתח האהל והוא אחרי ר"ל ופתח האהל היה אחר המלאך. הנה התבאר מזה שהבשורה הזאת היתה כדי שתבשר שרה מפי המלאך כמו שנתבשר אברהם על זה מפי הקב"ה ושהיה דעת המלאך לבשרה בפניה אבל מאשר ראה שהיא נסתרה ושהודיעו אברהם שהיא באהל שהיה סמוך אליהם כמ"ש והוא אחרי הבין שלא היה רוצה אברהם שאדם ידבר עם אשתו ולכן הוצרך לתת הבשורה לאברהם עם היותה מכוונת אליה והותרו בזה השאלה הח'. והנה הקדים הכתוב להודיע שהיו אברהם ושרה זקנים באים בימים בדרך הקדמת ידיעה לדברי שרה וצחוקה שהיו שניהם זקנים באים בימים ואמר זה לפי ששם זקנה יאמר על התחלת הישישות והזקן וכאשר יתחבר אליו באים בימים מורה שכבר נכנסו הרבה בימי הזקנה אבל שבע ימים לא יאמר כי עם על הישישות המופלג שהם כ"כ שבעים מהימים שכבר יקוצו בחייהם ולכן אמר כאן שהיו אברהם ושרה זקנים ובאים בימים ושפני זה חדל להיות לשרה אורח כנשים שהוא דם הנדות והיא חשבה שאם היה רוצה הקב"ה לתת לה ולד לא היה נפסק דם נדותה כי ממנו יתילד העובר ולכן צחקה מדברי המלאך לא בפיה צחוק מפורסם כי אם היה כן לא היתה יכולה להכחישו אבל צחקה בקרבה באמרה במחשבתה לעצמה אחרי בלותי היתה לי עדנה. וכתב הראב"ע כי הוא כמו תהיה לי עדנה אבל הוקשה לי מלת היתה שהוא לשון עבר וגם יקשה איך קראה לדם הנדות עדנה כי הוא באמת צער ועוני גדול לנשים לא עדון. ועדנה אינו מלשון זמן. וגם אמרו ואדוני זקן אין לו ענין עם הווסת ודם הנדות כי מבואר הוא שלא היתה ההולדה נמנעת כיון שארבעים או חמשים שנה אח"ז הוליד בנים מקטורה ומפני זה כלו נראה לי שהיתה הוא לשון עבר כפשוטו ושעדנה אמרה על הזוג שנקרא כן מפני שיתענגו בו הזכר והנקבה ולכן אמרה שרה בתמיהה וכי אחרי בלותי היתה לי עדנת הזוג באמתלא כי כבר חדלתי להיות לאיש מפאת זקנתי בראשית (י"ח י"ב) וגם אדוני אברהם הוא זקן ואולי שלא יחפוץ לגשת אל אשה ואם אין כאן זוג איך תהיה כאן הולדה זה בלתי אפשר. ואין ספק שהיא לא חששה שהיו אלה מלאכי עליון או שאמרו זה במלאכות ה'. אבל חשבה שאמרו זה בדרך ברכה לאברהם להיותם אוכלים על שלחנו ולכן צחקה מדבריהם כי לא האמינ' להם. והנ' המלאך הדובר לאברהם אמר לו מיד ששרה בעת ההיא היתה צוחקת מבשרתו והוא אמרו ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחק' שרה היה מאמר המלאך ונקרא כן בשם שולחו. והענין שהאש"מ על הצחוק ההוא. והנ' לא האשים הש"י לאברהם כשצחק על היעוד הזה והאשים לשר' מפני שאברהם כמו שפירשתי שמה צחק מהדבר בלבו ר"ל מהיותו בדרך טבע אבל האמין שיהיה בדרך נס ולזה בקש שם מיד על ישמעאל ולכן לא האשימו עליו יתברך גם כי היא הית' הפעם הראשונה מהצחוק והש"י מעביר ראשון ראשון ואין ספק שהגיד אברהם אז מה שנאמר לו לשרה להודיע' ענין מצות המיל' ולא יזו תכלית נצטווה בה שהוא כדי שיוליד את יצחק בקדוש' ובטהרה וכן הודיע' שני שמו ושני שמה שכל זה היה מפני לידת יצחק ולכן עתה כאשר שרה שמע' דברי המלאך לא היה ראוי לא שתצחק כי כבר שמע' זה מנבואת

אחרת. וזה אינו, דאם כן בתרי סגי - לרפאות אברהם וילכו משם לעשות שניהם שליחות אחרת. ויש מתרצין דרפואה והצלה חדא מלתא היא. וקשה דבגמרא דידן אמרינן (ב"מ פו ע"ב) שמכאל שבישר את שרה היה הולך להציל את לוט, ולא שייך למימר כי בשורה והצלה חדא מילתא. ונראה כי מיני השליחות הם ג', שלא יוכל האחד לעשות שליחות חבירו; האחד - הוא טובה גמורה לעשות חסד, והשני - לעשות דין ורעה גמורה לאבד ולהשמיד, והשלישי - כמו ממוצע בין שניהם, ולקיים כל דבר שיהיה מקוים כמו שהוא דרך הנהגת העולם. והשתא לבשר את שרה ליתן לה בן - שהוא חסד גמור ליתן לעקרה (לעיל יא, ל) בן - היה מלאך אחד. ולהפוך את סדום - היה מלאך אחר, שהוא אבוד וכליון לגמרי. ולרפאות את אברהם שיוכל לחיות - הוא מלאך אחר, שזה אין טובה ואין רעה, רק שיהיה עומד קיים כמו דרך העולם. ומפני שאלו דברים אינם זה כמו זה, ולפיכך אין מלאך אחד עושה שתי שליחות, שאין זה שייך לשליחתו של זה. ולפיכך המלאך שריפא את אברהם הלך להציל את לוט, מפני שהצלה גם כן היא עמידת האדם בחייו, ואינו חסד ואינו גם כן אבוד וכליון. וגמרא דידן סובר שמכאל הלך להציל את לוט, וכן ראוי לומר, מפני שלוט היה ניצול בשביל זכות של אברהם, כדכתיב (ר' להלן יט, כט) "ויזכור את אברהם וכו'", וגבי אברהם היה חסד ומתנה להציל את לוט בשבילו, שהרי לא נחשב לו הצלת לוט - קיום. ועוד נראה לומר דלעולם נקרא חסד מה שהציל את לוט, דסבירא לן דלוט כיון דלא היה ראוי להיות ניצול - וכל שאר המקומות נהפכו והוא לבד ניצול בזכות אברהם - וכן אמר לוט בעצמו "ותגדל חסדך עלי להחיות נפשי" (ר' להלן יט, יט), שהרי כל שאר מקומות נהפכו, אין זה רק חסד גמור. וכן מה שבשר את שרה להיות לה ולד גם כן - אין ראוי שיהיה לזקינה וזקן חסד כזה, ולפיכך חסד גמור, ומיכאל שבישר את שרה, שהוא מלאך של חסד, הלך להציל את לוט, מפני שלוט היה רשע רק בזכות אברהם ניצול, ולפיכך חסד גמור הוא גם כן. אבל רפאל שריפא אין זה מקרי חסד, כיון שראוי להיות נרפא:

אבל הב"ר (ג, יא) תולה הדבר כמו שאמרנו, מפני שהצלה דומה לרפואה, לפי שהצלה הוא להציל מן הפרענות גם כן, לפיכך אמר שרפאל הציל את לוט, לאפוקי מיכאל שבישר את שרה הוא ליתן בן במתנה, ובהא פליגי: לשון נקייה. כלומר המלאכים הם עליון במעלה ובמדריגה מן האדם:

בב"מ וכו'. נראה דקשה לרש"י דמשמע שלא היו רוצים להטריחו, והלא כתיב "נצבים עלי" שהיו עומדים לפניו, ואם כן היו מטריחים אותו, ומתריך בב"מ (פו ע"ב) וכו', והשתא לא קשה מידי, דודאי קודם שראו שהיה אסר ושרי - באו אצלו ורצו להטריחו, אבל אחר שראו אותו אסר ושרי - פירשו מאצלו, והיו עומדין במקום אחד קצת רחוק ממנו, כלומר - אין אנו רוצים להטריח אותך, וכאשר ראה זה מיד "וירץ לקראתם". ואם תאמר מנא לן שהיו עומדין במקום אחד, שמא אחר שראו אותו היו פורשים ממנו, ואז היה רץ לקראתם, ויש לומר דאם כן הו"ל ליה למימר 'וירץ אחריהם', אלא אחר שפירשו למקום רחוק קצת - עמדו ורץ לקראתם:

(ג) לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים. פירוש הא דכתיב "אדני" דמשמע לשון רבים, מדלא כתיב אדוני בחיריק, ואחר כך אמר "אל נא תעבור" דמשמע לשון יחיד, אלא האמירה הוא לאחד, וקראם כולם אדונים, לכך אמר "אדני" בלשון רבים. ואם תאמר אי לשון רבים הו"ל למכתב אדני בפתח, דמשמע לשון רבים, ומצאתי (ר' רבנו בחיי) מפני שהקמץ משמע לשון יחיד וגם לשון רבים, וכן מורה הנקודה, שהקמץ הוא מורכב מן פתח שהוא לשון רבים, ומן חיריק שהוא לשון יחיד, לפיכך השם שהוא קודש נקוד בקמץ, לפי שהקב"ה יחיד, ודרך כבוד אומרים לו לשון רבים שהוא כולל הכל, ומפני שכאן הוא מדבר לגדול - וקראם כולם אדונים - לכך קאמר "אדני" בקמץ, שהוא לשון יחיד, ומדבר לכלם בלשון רבים. וזה שפירש רש"י על 'איאמר ה' - 'לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים', כדי לתרץ לשון "אדני" בקמץ. אבל כל זה אינו מוכרח, שהרבה מקומות מצאנו שהפתח נהפך לקמץ, בפרט בטעמים המפסיקין, שהרי המלה בנגינת רביעי. ואם תאמר ומהיכן ידע איזה הוא הגדול בהם, ואין זה קשיא הא, דאמרינן (יומא לז.) הרב ותלמידיו שהולכים בדרך, הרב באמצע ותלמידיו אחד בימינו ואחד בשמאלו. ועוד אמרינן (שם) שאסור לילך בצד רבו ואחורי רבו, אלא צריך לצדד עצמו שיהיה קצת מן הצד וקצת לאחוריו, ובזה ידע:

(ד) יוקח נא על ידי שליח. דאם לא כן 'אקח' מבעי ליה. ולפי שקשה הרי אין התורה מדבר בגנות של צדיק (ב"ב קג.), וכאן כתב לך שעשה זה על ידי שליח ולא על ידי עצמו, ותירץ שבא להגיד לך הכתוב מדת הקב"ה, שהוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה (ב"ק סוף ג.), ולומר כי מה שעשה אברהם על ידי שליח - שלם הקב"ה לבניו על ידי שליח, וכל מה שעשה אברהם על ידי עצמו - כגון הלחם ושאר דברים - מצינו ששלם הקב"ה לבניו על ידי עצמו כדאיתא בב"מ (פו ע"ב), להודיעך כי כל דרכיו אמת. ואם תאמר למה כל הדברים עשה על ידי עצמו חוץ מן המים שעשה על ידי שליח, ונראה לומר דאי אפשר לטרוח בשני דברים כאחת - ליקח פת לחם ולהביא מים, לכך עשה אחד בעצמו ואחד על ידי שליח. ומכל מקום מה שעשה על ידי עצמו שלם הקב"ה בעצמו, ומה שעשה על ידי שליח שלם על ידי שליח. ואם תאמר אם כן ראוי להיות לקיחת המים על ידי עצמו, שהוא ראשון, ויראה שכל דבר שיש בו חסרון כיון יותר טוב לעשות על ידי עצמו כדי שיראו שבפנים יפות הוא עושה, אבל המים שאין בו חסרון כיון, אין כל כך צריך לעשות על ידי עצמו. אי נמי, דבר שהוא לכבוד הסעודה עשה אברהם בעצמו, אבל לקיחת המים לרחיצת הרגלים - שאין זה צריך לסעודה - שהוא לכבוד האורח, עשה על ידי שליח. ובזה שילם הקב"ה לישראל, כי מה שהוא צורך סעודה עצמו - כגון נתינת ירידת המן והגיז להם השליו על ידי עצמו, אבל המים אין שם הסעודה עליהם, לפיכך היה זה על ידי שליח.

ואם תאמר למה דווקא במצוה זאת מה שעשה אברהם על ידי עצמו שלם הקב"ה לבניו בעצמו, ויראה לי מה שדוקא במצוה זאת שעשה לאורחים דקדק השם יתברך עם אברהם לשלם כפי מה שעשה, ולא תמצא זה בכל שאר דברים שעשה, כי מצות גמילות חסדים מסוגל